

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ LAN PHƯƠNG

CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU NAM NỮ
TRONG TRUYỆN TRUYỀN KÌ TRUNG ĐẠI VIỆT NAM
(KHẢO SÁT QUA *TRUYỆN KÌ MẠN LỤC, LAN TRÌ KIẾN VẤN LỤC*)

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ LAN PHƯƠNG

**CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU NAM NỮ
TRONG TRUYỆN TRUYỀN KÌ TRUNG ĐẠI VIỆT NAM
(KHẢO SÁT QUA *TRUYỆN KÌ MẠN LỤC, LAN TRÌ KIẾN VẤN LỤC*)**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam
Mã ngành: 60.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS VŨ THANH

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CẢM ƠN

Trước hết tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS. TS Vũ Thanh, người đã tận tình hướng dẫn, khích lệ, động viên trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn quý thầy, cô trong Trường Đại học khoa học- Đại học Thái Nguyên đã tận tình dìu dắt, truyền dạy kiến thức, tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu đề tài

Để có kết quả này tôi cũng xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến Sở giáo dục tỉnh Quảng Ninh, Trường THPT Bãi Cháy, gia đình, bạn bè, đồng nghiệp, các bạn lớp Văn học Việt Nam K9D đã luôn ủng hộ, giúp đỡ tôi trong suốt thời gian qua.

Vì những điều kiện chủ quan và khách quan luận văn chắc chắn sẽ còn nhiều thiếu sót, chúng tôi rất mong nhận được sự chỉ bảo cùng những ý kiến đóng góp của quý thầy cô và các bạn.

Thái Nguyên, ngày 15 tháng 5 năm 2017

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Lan Phương

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN	i
MỤC LỤC	ii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	4
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	12
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	13
5. Phạm vi nghiên cứu	13
6. Cấu trúc của luận văn	14
7. Đóng góp của luận văn	14
Chương 1. THỂ LOẠI TRUYỆN KÌ VÀ CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU NAM NỮ TRONG TRUYỆN TRUYỆN KÌ TRUNG ĐẠI VIỆT NAM	15
1.1. Thể loại truyện truyền kì và chủ đề tình yêu nam nữ trong truyện truyền kì trung đại	15
1.1.1. Sơ lược về truyện truyền kì	15
1.1.2. Chủ đề tình yêu nam nữ trong truyện truyền kì trung đại Việt Nam	17
1.2. Sơ lược về <i>Truyện kì mạn lục</i> và <i>Lan trì kiến văn lục</i> trong tiến trình phát triển của truyện kì trung đại Việt Nam	23
1.2.1. <i>Truyện kì mạn lục</i>	23
1.2.2. <i>Lan Trì kiến văn lục</i>	30
Tiểu kết Chương 1	37
Chương 2. NỘI DUNG PHẢN ÁNH CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU NAM NỮ TRONG TRUYỆN TRUYỆN KÌ (QUA <i>TRUYỆN KÌ MẠN LỤC</i>, <i>LAN TRÌ KIẾN VĂN LỤC</i>)	38
2.1. Biểu hiện của chủ đề tình yêu nam nữ	38
2.1.1. Biểu hiện của chủ đề tình yêu nam nữ trong <i>Truyện kì mạn lục</i>	38
2.1.2. Biểu hiện của chủ đề tình yêu nam nữ trong <i>Lan Trì kiến văn lục</i>	41
2.2. Sự vận động của chủ đề tình yêu nam nữ qua hai tập truyện	45

2.3. Ý nghĩa chủ đề tình yêu nam nữ đối với sự phát triển thể loại.....	55
Tiểu kết Chương 2.....	58
Chương 3. NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU NAM NỮ	
TRONG TRUYỆN TRUYỀN KÌ (QUA <i>TRUYỀN KÌ MẠN LỤC</i>	
<i>VÀ LAN TRÌ KIẾN VĂN LỤC</i>).....	59
3.1. Kết cấu nghệ thuật của truyện có chủ đề tình yêu nam nữ.....	59
3.1.1. Kiểu kết cấu truyện mang chủ đề tình yêu nam nữ.....	59
3.1.2. Sự biến chuyển của yếu tố kỳ ảo và yếu tố thực.....	60
3.1.3. Sự giảm tải dần kiểu kết cấu biến văn xen vận văn và Lời bình cuối truyện	67
3.2. Không gian, thời gian nghệ thuật.....	69
3.2.1. Không gian nghệ thuật.....	69
3.2.2. Thời gian nghệ thuật.....	73
3.3. Nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	79
3.3.1. Miêu tả ngoại hình nhân vật nam và nữ.....	79
3.3.2. Miêu tả đời sống nội tâm.....	81
3.3.3. Tính cách nhân vật.....	85
3.4. Ngôn ngữ nghệ thuật.....	89
3.4.1. Ngôn ngữ trần thuật.....	89
3.4.2. Ngôn ngữ miêu tả.....	91
Tiểu kết Chương 3.....	93
KẾT LUẬN.....	95
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	99

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Lý do khoa học

Văn học là trong những loại hình nghệ thuật có từ rất sớm, gắn bó thiết thân với đời sống tinh thần của con người ngay từ thuở xa xưa. Dù dưới hình thức nào thì nó vẫn là sự phản ánh thế giới khách quan qua thế giới chủ thể của nghệ sĩ. Tác phẩm nghệ thuật chân chính là sự giải bày những tình cảm, những khát vọng sâu xa của nhà văn trước cuộc đời, trước những vấn đề có ý nghĩa thân thiết đối với con người. Con người với tất cả niềm vui, nỗi buồn, tâm tư khát vọng, thành đạt hay khổ đau luôn luôn là đối tượng trung tâm của văn học, là mối quan tâm hàng đầu của nghệ sĩ chân chính. Tình yêu thương đối với con người là nguồn động lực căn bản nhất thúc đẩy ngòi bút của mọi nhà văn chân chính. Nhà văn Nga Tolstoi đã từng viết: “Một tác phẩm nghệ thuật là kết quả của tình yêu”. Còn Goethe thì nói: “Những điều đầu tiên mà thiên nhiên cần là tình yêu nồng nàn đối với cuộc sống”. Nữ văn sĩ Pháp Elsa Triolet thì diễn tả tình yêu ấy bằng hình ảnh thật cụ thể: “Nhà văn là người cho máu”. Đó là một tình yêu bao gồm cả sự hi sinh to lớn. Tác phẩm chân chính đúng là sản phẩm của trí tuệ, trái tim, mồ hôi và cả nước mắt của người nghệ sĩ, là kết quả của quá trình nếm trải, nung nấu, cảm xúc dào dạt - cái mà người ta gọi là cảm hứng trong sáng tạo nghệ thuật. Để thấy được vị trí, vai trò rất quan trọng của văn học đối với quá trình hình thành và hoàn thiện phẩm chất đạo đức và nhân cách của con người có tác dụng đặc biệt trong việc bồi dưỡng tâm hồn, tình cảm, nhân cách đạo đức cho các thế hệ công dân. Bên cạnh đó đặc trưng của văn học là: “Văn dĩ tải đạo”, “Văn dĩ minh đạo” nó đòi hỏi văn nghệ sĩ không chỉ chuyên chở trong tác phẩm của mình những chuẩn mực đạo đức nhân cách của đạo làm người mà phải sáng tạo nên những hình tượng nghệ thuật có sức rung động, cảm hóa mạnh mẽ, cổ vũ con người vươn tới sự hoàn thiện nhân cách, đạo đức, lối sống theo quy luật của tình cảm, của cái đẹp. Vì thế nghiên cứu văn học quan trọng nhất vẫn là tìm hiểu nội dung và hình thức của tác phẩm, để thấy được các giá trị quan trọng được văn học hướng đến, đặc biệt chúng sẽ được thể hiện rõ nét và sâu sắc nhất khi nói về cuộc sống và tình cảm của con người. Chúng ta có thể thấy điều

này trong giai đoạn Phục hưng của văn học thế giới. Ở Việt Nam giai đoạn văn học trung đại cũng không nằm ngoài qui luật đó, do vậy có thể nói văn học trung đại Việt Nam là giai đoạn nở rộ nhiều hình tượng, chủ đề, nổi bật trong đó là chủ đề tình yêu nam nữ.

Xét trong toàn bộ tiến trình văn học dân tộc, văn học trung đại Việt Nam có một vị trí đặc biệt quan trọng. Văn học trung đại Việt Nam phát triển liền mạch từ thế kỉ X đến hết thế kỉ XIX đã góp vào nền văn học nước nhà đầy đủ các thể loại với các tác phẩm, tác giả nổi tiếng. Trong đó các thể loại văn xuôi (truyện, kí, tiểu thuyết chương hồi...) có nhiều đóng góp to lớn, đặc biệt là thể loại truyện truyền kì - một trong những thể loại góp phần tạo dựng vị trí của văn xuôi trung đại Việt Nam. Dẫu rằng tên gọi thể loại này chỉ xuất hiện trong văn học viết trung đại, tồn tại và phát triển đến hết thời kì văn học trung đại, nhưng sự đóng góp của truyền kì cho sự phát triển chung của loại hình tự sự trong văn học trung đại Việt Nam nói riêng và văn học Việt Nam nói chung là không thể phủ nhận. Các tác phẩm truyền kì nổi tiếng của các tác giả tên tuổi như *Thánh Tông di thảo* (Lê Thánh Tông - (?), *Truyện kì mạn lục* (Nguyễn Dữ), *Truyện kì tân phá* (Đoàn Thị Điểm), *Lan Trì kiến văn lục* (Vũ Trinh) là những cứ liệu không thể bỏ qua khi xem xét sự phát triển về nội dung, nghệ thuật của văn học Việt Nam ở các giai đoạn khác nhau. Nói cách khác, nghiên cứu về truyền kì, qua những tác phẩm tiêu biểu, ta phần nào thấy được diện mạo nền văn học Việt Nam ở cả hai mặt nội dung tư tưởng và hình thức nghệ thuật.

Tác phẩm đặt nền móng xác định vai trò, vị trí của thể loại này chính là *Truyện kì mạn lục* của Nguyễn Dữ - đỉnh cao của sự phát triển thể loại và cuối cùng là *Lan Trì kiến văn lục* của Vũ Trinh. Đó là những tập truyện có vai trò quan trọng trong quá trình phát triển của thể loại truyện truyền kì trung đại Việt Nam. Đọc truyện truyền kì, từ *Truyện kì mạn lục* đến *Lan Trì kiến văn lục* ta đều có thể bắt gặp những nhân cách cao thượng đáng quý, những con người vì dân trừ hại, đặc biệt là những người phụ nữ tài sắc, tiết nghĩa, thủy chung. Trong đó vị trí, vai trò của chủ đề tình yêu nam nữ trong truyện truyền kì bên cạnh các chủ đề khác như: chủ đề yêu nước, phê phán giai cấp thống trị, ca ngợi bản lĩnh, phẩm chất kẻ sĩ, ca ngợi người phụ nữ, đó là một cách tân mới mẻ của truyện truyền kì. Chủ đề tình yêu nam nữ là

chủ đề mang tính đặc trưng của truyện truyền kì thể hiện bước tiến phát triển của văn học dân tộc.

1.2. Lý do thực tiễn

Các tác phẩm thuộc thể loại truyện truyền kì được đưa vào giảng dạy trong chương trình phổ thông chiếm số lượng không nhỏ. Trong chương trình trung học cơ sở ở lớp 6 với tác phẩm *Con hổ có nghĩa* (*Lan Trì kiến văn lục* - Vũ Trinh), *Chuyện người con gái Nam Xương* (*Truyện kì mạn lục* - Nguyễn Dữ) và trung học phổ thông ở lớp 10 với tác phẩm *Chuyện chức phán sự đền Tản Viên* (*Truyện kì mạn lục* - Nguyễn Dữ). Là một giáo viên môn Ngữ văn, tôi nhận thấy rằng việc nghiên cứu thể loại truyền kì và vị trí của thể loại này trong tiến trình phát triển của văn học Việt Nam sẽ giúp ích cho công tác giảng dạy văn học ở trường phổ thông. Thực tế nghiên cứu sẽ giúp chúng tôi có cái nhìn vừa toàn diện, vừa cụ thể chi tiết về thể loại này, lấy đó làm cơ sở cho việc tìm hiểu, giảng dạy các tác phẩm truyền kì trong chương trình ngữ văn ở các cấp học. Qua đó, có thể giúp các em học sinh thấy được cái hay, cái đẹp của văn chương trung đại (vốn không phải là một điều dễ dàng) qua một thể loại cụ thể và trân trọng hơn văn học dân tộc mình. Bên cạnh đó việc đổi mới phương pháp dạy học Ngữ văn hiện nay thực chất là đổi mới cách dạy và học, không chỉ tập trung vào nội dung một tác phẩm mà dạy theo thể loại, thi pháp nhằm hình thành và rèn luyện kĩ năng đọc hiểu các loại văn bản. Các tác phẩm truyền kì trung đại ngoài việc thể hiện nội dung, nghệ thuật còn là những vấn đề mà các tác giả gửi gắm vào tác phẩm thông qua chủ đề.

Nhằm phục vụ, nâng cao năng lực nghiên cứu và giảng dạy. Nhận thức được vai trò quan trọng của thể loại truyền kì trong sự phát triển của văn học Việt Nam, niềm yêu thích đối với thể loại này và từ yêu cầu thực tế công tác, tôi chọn đề tài **“Chủ đề tình yêu nam nữ trong truyện truyền kì trung đại Việt Nam (khảo sát qua *Truyện kì mạn lục*, *Lan Trì kiến văn lục*)”** làm đề tài luận văn tốt nghiệp cao học của mình với mong muốn có thể góp chút hiểu biết của mình vào việc tìm hiểu văn học nước nhà và khơi gợi sự hứng thú của mọi người trong việc tìm hiểu về thể loại truyền kì. Từ đó sẽ có thêm những công trình nghiên cứu khoa học có giá trị về thể loại này.

2. Lịch sử vấn đề

Truyện truyền kì có nguồn gốc ngoại lai nhưng trên hành trình phát triển gần mười thế kỷ, thể loại này đã chứng tỏ sự gắn kết sâu sắc với hiện thực lịch sử dân tộc và số phận con người Việt. Từ những ngày đầu hiện diện cho tới các chặng đường sau này, diện mạo của thể loại không ngừng thay đổi, từ tính chất, phạm vi hiện thực được phản ánh cho đến phương thức tổ chức tác phẩm, cách thức sử dụng cái kỳ ảo để truyền dẫn những thông điệp nhân sinh. Nó gắn liền với những bước chuyển của tư duy nghệ thuật, những khác biệt trong bức tranh hiện thực cũng như nhu cầu của con người ở các thời đại khác nhau. Với những thành tựu kết tinh của văn xuôi tự sự trung đại Việt Nam, truyện truyền kì đã được chú ý từ sớm và thu hút sự quan tâm của các nhà nghiên cứu. Trong truyện truyền kì các tác giả đã thể hiện nhiều chủ đề khác nhau, trong đó chủ đề tình yêu nam nữ là một cảm hứng chủ đạo trong rất nhiều truyện truyền kì. Đây là chủ đề thu hút nhiều nhà nghiên cứu mà cụ thể là trong *Truyện kì mạn lục* của Nguyễn Dữ và *Lan Trì kiến văn lục* của Vũ Trinh.

2.1. Nghiên cứu chủ đề tình yêu trong tiến trình vận động của truyện truyền kì trung đại Việt Nam

Truyện truyền kì ngay từ khi ra đời đã gây sự chú ý của độc giả và giới nghiên cứu, đã có nhiều công trình nghiên cứu về các phương diện khác nhau trong các tác phẩm cụ thể của thể loại này. Con người trong tác phẩm cũng là một đề tài quan trọng hấp dẫn giới nghiên cứu với nhiều chủ đề khác nhau. Trong đó chủ đề cơ bản được thể hiện trong những tác phẩm truyện kì chính là tình yêu. Tuy nhiên tình yêu quê hương, đất nước được giới khoa học lâu nay đề tâm nhiều hơn, còn tình yêu nam nữ chỉ được nhắc đến trong các nghiên cứu chung, tổng hợp. Qua tìm hiểu, chúng tôi nhận thấy đã có rất nhiều công trình nghiên cứu về những tác phẩm cụ thể thuộc thể loại truyện kì, từ *Thánh Tông di thảo*, *Truyện kì mạn lục*, *Truyện kì tân phá* đến *Lan Trì kiến văn lục* với những đóng góp quan trọng về nội dung tư tưởng cũng như hình thức nghệ thuật của thể loại.

Từ đầu thế kỉ XX đến nay, các sáng tác truyền kì nói riêng, thể loại truyền kì nói chung nhận được nhiều sự quan tâm của các nhà nghiên cứu phê bình văn học hơn. Khi điều kiện nghiên cứu hiện thời đã thuận lợi hơn, khi nhu cầu tìm về những tác phẩm nổi tiếng của thời trung đại để xem xét giá trị của chúng trong nền văn học ngày càng cao hơn thì những công trình khoa học về các tác phẩm truyền kì và thể loại truyền kì xuất hiện nhiều hơn như:

- Nguyễn Cẩm Thuý (1983), *Vũ Trinh và Kiến văn lục*, Nghiên cứu văn học, số 1.
 - Nguyễn Phạm Hùng (1987), *Tìm hiểu khuynh hướng sáng tác trong Truyền kì mạn lục của Nguyễn Dữ (Tập chí văn học số 7)*
 - Trần Thị Băng Thanh (1989), *Vũ Trinh và Lan trì kiến văn lục trong dòng truyện ngắn truyền kì Việt Nam*, Tạp chí văn học số 4.
 - Nguyễn Phạm Hùng - *Truyền kì mạn lục* - một thành tựu của truyện ký văn học viết bằng chữ Hán (Văn học Việt Nam, NXB Giáo dục, 2001)
 - Bùi Duy Tân - *Bàn thêm về tác giả, tác phẩm Truyền kì mạn lục (Tập chí văn học số 10/ 2002)*
 - Nguyễn Đăng Na (2006), *Truyền kì mạn lục dưới góc độ so sánh văn học (Con đường giải mã văn học trung đại, NXB Giáo dục, 2006)*
 - Phạm Tuấn Vũ - *Đóng góp của Nguyễn Dữ cho thể loại truyền kì Đông Á (Trang điện tử của Viện Văn học, tháng 10, 2006)*
 - Đoàn Lê Giang - *Bước tiến của thể loại truyện ngắn truyền kì Việt Nam qua Truyền kì mạn lục của Nguyễn Dữ (Báo cáo nghiên cứu khoa học trường Cao đẳng sư phạm Bà Rịa Vũng Tàu, 2007)*
- Ngoài ra, còn có những bài viết, những công trình nghiên cứu về các tác phẩm truyền kì khác như:
- Lê Văn Hùng - *Đoàn Thị Điểm và Truyền kì tân phả (Tập chí Văn hóa Nghệ An tháng 9 - 2010)*
 - Đoàn Lê Giang - *Vũ nguyệt vật ngữ của Ued Akanari và Truyền kì mạn lục của Nguyễn Dữ (Trang điện tử trường ĐHKHXHNV, Khoa Văn học và Ngôn ngữ, tháng 01, 2010)*